

IZOBRAŽEVANJE ZA DEMOKRATIČNO DRŽAVLJANSTVO

**Pojmovni slovar izobraževanja
za demokratično državljanstvo**

in

**Priporočilo (2002)12 Odbora ministrov Sveta Evrope
o izobraževanju za demokratično državljanstvo**

COUNCIL OF EUROPE   CONSEIL DE L'EUROPE

Ljubljana, september 2005

IZOBRAŽEVANJE ZA DEMOKRATIČNO DRŽAVLJANSTVO

Pojmovni slovar izobraževanja za demokratično državljanstvo
in

Priporočilo (2002)12 Odbora ministrov Sveta Evrope
o izobraževanju za demokratično državljanstvo

Izdala:

Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope
pri Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
in
Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije

Izšlo v zbirki SLOVENIJA IN SVET EVROPE št. 31

Uredila:

Liana Kalčina in mag. Mitja Sardoč

Prevod Slovarja:

Nataša Srhoj

Prevod strokovno pregledal:

mag. Mitja Sardoč

Prevod Priporočila (2002)12:

Vesna Marn Borec

Oblikovanje in računalniški prelom:

Žaba design

Natisnila:

Tiskarna Simčič; september 2005

Naklada: 700 izvodov

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37.035.4(038)=163.6

IZOBRAŽEVANJE za demokratično državljanstvo / [uredila Liana Kalčina in Mitja Sardoč]. - Ponatis. - Ljubljana : Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri Narodni in univerzitetni knjižnici : Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije, 2005. - (Zbirka Slovenija in Svet Evrope ; št. 31)

Vsebina: Pojmovni slovar izobraževanja za demokratično državljanstvo : razvoj skupnega razumevanja / Karen O'Shea ; [prevod Nataša Srhoj]. Priporočilo. (2002)12 Odbora ministrov Sveta Evrope o izobraževanju za demokratično državljanstvo / [prevod Vesna Marn Borec]

ISBN 961-6285-37-8 (Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri Narodni in univerzitetni knjižnici)

1. Kalčina, Liana
222431744

Predgovor

V zadnjih dveh desetletjih smo bili v Evropi priče družbenim in političnim spremembam, ki so imele pomembne posledice za širšo mednarodno skupnost. Te spremembe so pravzaprav povzročile »preporod« samega koncepta državljanstva v politični teoriji in širšem področju družbenih ved, tudi na področju vzgoje in izobraževanja. Strokovnjaki v večini evropskih držav so si enotni, da je državljanska vzgoja izjemnega pomena za oblikovanje in razvoj demokratične politične kulture.

Med najpomembnejše naloge sodobnih demokratičnih družb torej sodi oblikovanje učinkovitih strategij razvoja in spodbujanja demokratičnega državljanstva, še posebej v okviru formalnega sistema vzgoje in izobraževanja, saj javno šolanje v veliki meri prispeva k oblikovanju skupne državljanske identitete ter hkrati razvija vrednote, ki naj bodo skupne vsem otrokom določene demokratične skupnosti.

Tudi v Sloveniji je temu področju namenjena posebna pozornost. Vedenja s področja državljanske vzgoje se v kurikule slovenskih šol vključujejo na več načinov, in sicer v okviru posebnih predmetov (državljska vzgoja in etika, državljanska kultura); skozi medpredmetno povezovanje z ostalimi družboslovnimi predmeti (npr. slovenščina, geografija, zgodovina, sociologija) in kot način delovanja šole (vsešolski pristop).

Poučevanje teh vsebin postavlja učitelje pred zahtevno nalogo, saj je prav na področju izobraževanja za demokratično državljanstvo, kot ugotavljajo evropske študije, razkorak med splošnimi trditvami o pomenu državljanske vzgoje ter vsakdanjo šolsko prakso precejšen. Na eni strani imamo razprave o vlogi javnega sistema šolanja pri prenašanju družbenih pravil ter o pomembnosti izobraževanja za demokracijo, na drugi strani pa imamo težavno in zahtevno poučevanje tega vsebinskega področja.

Prepričan sem, da bo pričujoča knjižica pripomogla k uspešnemu vzgojno-izobraževalnemu delu na področju izobraževanja za demokratično državljanstvo tudi v slovenskem prostoru.

*dr. Milan Zver
minister za šolstvo in šport*

Uvod urednikov

Izobraževanje za demokratično državljanstvo in človekove pravice je eno temeljnih področij delovanja Sveta Evrope, saj je njegovo delo že od samega začetka njegove ustanovitve leta 1949 usmerjeno v varovanje človekovih pravic, uveljavljanje načel pravne države in demokracije ter razvoj evropske identitete. Delo Sveta Evrope na področju vzgoje in izobraževanja, predvsem pa izobraževanja za demokratično državljanstvo, pomembno prispeva tudi k uresničevanju ciljev, ki si jih na tem področju postavlja Evropska unija.

V Strasbourgu je bilo oktobra leta 1997 drugo srečanje predsednikov vlad in držav članic Sveta Evrope, na katerem je bila posebej poudarjena »potreba po izobraževanju za demokratično državljanstvo, ki naj temelji na pravicah in odgovornostih državljanov«. Neposreden odgovor na to srečanje je bil projekt »Izobraževanje za demokratično državljanstvo«, ki je potekal med leti 1997 in 2004. Najpomembnejši cilji tega projekta so bili opredelitev temeljnih konceptov, identifikacija osnovnih spretnosti, ki jih potrebujejo mladi za aktivno vključevanje v sodobno družbo, spodbujanje izobraževalnih reform na širšem področju državljanske vzgoje ter dviganje zavesti o skupnih temeljnih vrednotah za svobodnejšo, pravičnejšo in strpnjšo evropsko družbo.

Naraščajoče namenjanje posebne pozornosti izobraževanju za demokratično državljanstvo v državah članicah Evropske unije in Sveta Evrope in številnih nevladnih organizacijah, je pomemben kazalnik pomena vzgoje in izobraževanja pri spodbujanju dejavnega vključevanja posameznikov v politično, družbeno in kulturno življenje.

Razvijanju demokratične ozaveščenosti pri otrocih in mladostnikih je treba posebno pozornost nameniti v samem procesu šolanja, saj se sodobne demokratične družbe – med njimi tudi Slovenija – poleg vse večjega »demokratičnega primanjkljaja« srečujejo tudi s številnimi oblikami rasizma, ksenofobije in drugih oblik diskriminacije ter nestrpnosti.

Prav šole lahko učencem in dijakom ponudijo številne priložnosti za razvijanje zavesti o državni pripadnosti, njeni kulturni in jezikovni dediščini ter raznolikosti. Še posebej pomembno vlogo ima spoznavanje dejavnega vključevanja v sodobno demokratično družbo in spodbujanje strpnosti kot ene od občnih kulturnih in civilizacijskih vrednot, ki izvira iz evropske razsvetljenske tradicije. Spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, izboljšanje

zaupanja v demokratične institucije ter zmanjšanje različnih oblik nestrpnosti, diskriminacije in nasilja ter socialne izključenosti so torej ključni dejavniki za stabilno in demokratično družbo.

Ta knjižica vsebuje dva dokumenta, ki sta nastala v drugem delu projekta Sveta Evrope »Izobraževanje za demokratično državljanstvo« (2001–2004). Pojemovni slovar izobraževanja za demokratično državljanstvo ponuja pregled najpomembnejših izrazov, ki so povezani s tem vsebinskim področjem ter hkrati izražajo doseženo soglasje v številnih dokumentih Sveta Evrope. Priporočilo (2002)12 Odbora ministrov Sveta Evrope o izobraževanju za demokratično državljanstvo je pomemben dokument, saj je Odbor ministrov s sprejetjem tega priporočila oblikoval skupne standarde na tem področju ter hkrati vsem državam članicam zagotovil svojo dejavno podporo v zvezi z izobraževanjem za demokratično državljanstvo (cilji, vsebine in metode, izobraževanje učiteljev itn.).

Temeljni namen te knjižice je torej razširiti skupno razumevanje vsebinskega področja izobraževanja za demokratično državljanstvo na ravni temeljnih pojmov in izrazov ter tudi vseh razsežnosti širšega področja državljanske vzgoje.

*mag. Mitja Sardoč
nacionalni koordinator
evropskega leta državljanske kulture*

*Liana Kalčina
direktorica
IDC Sveta Evrope*

Kazalo

Pojmovni slovar izobraževanja za demokratično državljanstvo	7
Povzetek	9
Uvod	10
Cilji	11
Struktura	12
1. Poglavje: Osnovni pojmi	13
2. Poglavje: Procesi in praksa	19
3. Poglavje: Rezultati	25
Bibliografija	29

Priporočilo (2002)12 Odbora ministrov držav članic o izobraževanju za demokratično državljanstvo	31
Priloga k Priporočilu Rec(2002)12	34

IZOBRAŽEVANJE ZA DEMOKRATIČNO
DRŽAVLJANSTVO

2001–2004

RAZVOJ ENOTNEGA RAZUMEVANJA

**POJMOVNI SLOVAR IZOBRAŽEVANJA ZA
DEMOKRATIČNO DRŽAVLJANSTVO**

Karen O'Shea

Zahvala

Avtorica se želi zahvaliti vsem, ki so prispevali k nastanku dokumentov Sveta Evrope, iz katerih je črpala snov za pripravo tega slovarja: avtorjem poročil, raziskovalcem, sodelujočim na seminarjih in konferencah ter predstavnikom Sveta Evrope. Brez njihovih razprav in premišljenega dela izdelava tega slovarja ne bi bila mogoča.

Avtorica upa, da pojmi v tem slovarju čim zvesteje povzemajo tiste ideje, ki so bile predstavljene v številnih poročilih in študijah ter da kot take odražajo mišljenje Sveta Evrope v čim večji meri. Med bibliografijo so navedeni dokumenti, ki so bili uporabljeni kot vir pri izdelavi tega slovarja.

Povzetek

Izobraževanje za demokratično državljanstvo je doseglo visoko stopnjo pomembnosti in je deležno vse večjega interesa tako v Svetu Evrope kot tudi posameznih državah članicah. Povečan interes je vodil v razširitev razprave in vključitev novih partnerjev v to področje. Mnogi novi sodelavci imajo pomembno vlogo pri spodbujanju izobraževanja za demokratično državljanstvo na ravni izobraževalnih politik. Kljub temu pa nekateri med njimi niso podrobneje seznanjeni z odtenki pomena številnih pojmov, ki se pogosto uporabljajo na razpravah o izobraževanju za demokratično državljanstvo. Ta slovar je torej ponujen kot pripomoček pri uveljavljanju politik izobraževanja za demokratično državljanstvo v državah članicah Sveta Evrope.

Namen tega slovarja ni vključitev celotnega seznama pojmov, ki so povezani z izobraževanjem za demokratično državljanstvo. Izbrani pojmi odlikavajo sodobno mišljenje izraženo v številnih dokumentih Sveta Evrope v povezavi z izobraževanjem za demokratično državljanstvo. Niso predstavljeni kot ozke definicije, ampak kot kratke predstavitve pojmov. Slovarček vsebuje 31 pojmov in je razdeljen v tri poglavja:

1. poglavje: osnovni pojmi
2. poglavje: procesi in praksa izobraževanja za demokratično državljanstvo
3. poglavje: rezultati izobraževanja za demokratično državljanstvo

Slovarček ponuja bralcu uvodni okvir in pregled najpomembnejših pojmov, ki so povezani z izobraževanjem za demokratično državljanstvo.

Uvod

Prvi del projekta Sveta Evrope Izobraževanje za demokratično državljanstvo (1997–2000) je imel namen preučiti koncepte in prakso izobraževanja za demokratično državljanstvo z raziskovanjem, konferencami in mesti državljanstva. Zaradi uspeha tega projekta je bil zagnan tudi drugi del Izobraževanja za demokratično državljanstvo (2001–2004). V oviru slednjega je bil razvoj izobraževalnih politik prepoznan kot najpomembnejša prednostna naloga.

Leta 2001 je potekal prvi mednarodni seminar o politikah in regulatornih okvirih izobraževanja za demokratično državljanstvo. Pomemben napredek je bil dosežen tudi z vključitvijo nacionalnih koordinatorjev, ki so jih imenovalе vse države članice Sveta Evrope. Obenem sta potekali tudi dve pomembni raziskavi, in sicer »Vseevropska študija o politikah izobraževanja za demokratično državljanstvo« ter »Razvoj enotnega okvira politik izobraževanja za demokratično državljanstvo«. Kakor že zgoraj omenjeno, je bil prvi del projekta Izobraževanje za demokratično državljanstvo primeren kontekst za preučitev najpomembnejših konceptov in prakse izobraževanja za demokratično državljanstvo. V tem obdobju so bili pripravljene številni pomembni dokumenti, med katerimi najpomembnejši so navedeni v bibliografiji. Ob oblikovanju politik se je pojavila tudi potreba po kratkem pojmovnem slovarju.

Cilji

Splošni cilj tega slovarja je podpreti oblikovalce politik in prakse pri uveljavljanju izobraževanja za demokratično državljanstvo v državah članicah *Sveta Evrope*. To skuša doseči tako, da:

- bralcem ponudi način razumevanja temeljnih pojmov, ki so povezani z izobraževanjem za demokratično državljanstvo;
- poda pregled konceptov izobraževanja za demokratično državljanstvo s posebnim poudarkom na (1.) osnovnih pojmih, (2.) procesih in praksi ter (3.) rezultatih;
- podpira razvoj enotnega razumevanja izobraževanja za demokratično državljanstvo v državah članicah.

Slovarček vsebuje 31 ključnih idej, ki izhajajo iz različnih dokumentov, poročil in raziskav *Sveta Evrope*. Kljub temu je treba bralca opozoriti, da predstavljene razlage niso dokončne, temveč le izražajo sodobno razmišljanje.

Struktura

Slovar je urejen na naslednji način:

1. poglavje: Osnovni pojmi

Je pregled izobraževanja za demokratično državljanstvo in vsebuje izraze kot so »državljanstvo«, »državljske in politične pravice« in »človekove pravice«.

2. poglavje: Procesi in praksa

To poglavje se osredotoča na procese in prakso izobraževanja za demokratično državljanstvo in preiskuje pojme, kot so »vseživljenjsko učenje«, »dejavno učenje«, »medsebojno učenje« in »kritična analiza«.

3. poglavje: Rezultati izobraževanja za demokratično državljanstvo

To poglavje preučuje rezultate, povezane z izobraževanjem za demokratično državljanstvo, kot so »kognitivne kompetence«, »participacija«, »odgovornost« in »solidarnost«.

Bibliografija: Na koncu slovarja so navedena dela, ki so služila kot vir za predstavljene pojme in ideje.

Osnovni pojmi

V želji po enotnem razumevanju izobraževanja za demokratično državljanstvo naslednji pojmi bralcu omogočajo splošno razumevanje temeljnih idej, ki so osnova trodelnega koncepta izobraževanja za demokratično državljanstvo. V tem poglavju so predstavljeni pojmi:

- človekove pravice
- demokracija/demokratično
- državljan/državljanstvo
- državljanske in politične pravice
- ekonomske in socialne pravice
- enakost
- izobraževanje za demokratično državljanstvo
- kulturne pravice
- mesta državljanstva
- raznolikost

Človekove pravice

Pojem človekovih pravic se nanaša na razvoj celotnega potenciala človeškega bitja in njegovega razmerja z drugimi ter po drugi strani tudi na *odgovornosti države do posameznika*.

Med najpomembnejša besedila s področja človekovih pravic spadajo *Splošna deklaracija človekovih pravic*, *Evropska konvencija o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah* in *Konvencija o otrokovih pravicah*.

Človekove pravice navadno delimo v več skupin: *državljanske, politične, socialne, ekonomske in kulturne pravice*. Pogosto jih povezujemo z različnimi časovnimi obdobji: državljanske in politične pravice uvrščamo v »prvo generacijo« pravic, sledijo jim socialne in ekonomske kot pravice »druge generacije« ter kulturne pravice ali razvojne pravice kot pravice »tretje generacije«.

Čeprav je razvrščanje pravic v skupine lahko uporabno, si izobraževanje za demokratično državljanstvo *prizadeva za enotno razumevanje človekovih pravic*, le-tem (državljanskim, političnim, socialnim, ekonomskim in kulturnim pravicam) pripisuje enako pomembnost. S tem želi preprečiti težnjo tistih, ki menijo, da so nekatere pravice pomembnejše od drugih.

Bistveno je tudi spoznanje, da se v okviru izobraževanja za demokratično državljanstvo o človekovih pravicah vse *bolj govori v povezavi s pravicami »skupin« ali »ljudstev«*, medtem ko so se človekove pravice tradicionalno povezovale z državo in njenim odnosom do posameznika. Trud, ki je bil storjen za strnitev vseh teh idej v izobraževanje za demokratično državljanstvo, je pomemben za sam koncept človekovih pravic in razcvet lokalnih, državnih in regionalnih skupnosti.

**Demokracija/
demokratično**

Demokracija je *oblika življenja v skupnosti*. Ko se v okviru neke demokracije pojavijo problemi, sta ključnega pomena *možnost izbire med različnimi rešitvami* in svoboda do njihovega izvajanja.

Tako razumevanje demokracije označuje spremembo poudarka. Tradicionalno razumevanje demokracije kot oblike vladavine in političnega sistema, ki temelji na dokaj omejeni vlogi državljana kot volivca, je bila problematizirana z idejami participacije in participativne demokracije.

V okviru izobraževanja za demokratično državljanstvo pridevnik *»demokratično«* poudarja *državljanstvo, ki temelji na načelih in vrednotah človekovih pravic, spoštovanju človekovega dostojanstva, pluralizmu in kulturni raznolikosti ter naprednosti prava*.

**Državljan/
državljanstvo**

V Svetu Evrope se čedalje bolj ugotavlja, da izraza *»državljan«* in *»državljanstvo«*, nista stabilna niti ne omejena na enotno definicijo.

Izraz državljan se v okviru izobraževanja za demokratično državljanstvo na splošno razume kot *»oseba, ki živi z drugimi osebami v družbi«*. To pa ne pomeni, da je ideja državljana, ki izhaja iz *»države naroda«*, manj ustrezna ali manj uporabna. Ker pa *»država narod«* ni več edini izvor avtoritete, je treba izdelati celovitejši koncept državljana.

Ta razširjena definicija državljana in državljanstva ponuja *nov možen model preučevanja skupnega življenja*. Preseči želimo torej omejitve pojma *»država narod«* in doseči koncept *»skupnosti«*, ki zajema lokalne, državne, regionalne in mednarodne skupnosti, v katerih živijo posamezniki.

Pojma *»državljan«* in *»državljanstvo«* vsebujeta v okviru takega razumevanja tudi ideji *»statusa«* in *»vloge«*. Nanašata se na celo vrsto vprašanj, ki so povezana s pravicami in dolžnostmi ter s problemi enakosti, raznolikosti in socialne pravičnosti. Pojma *»državljanstvo«* tako ni več mogoče omejiti le na volilni glas. Pri

njegovi opredelitvi je treba upoštevati tudi *raznovrstne dejavnosti*, ki jih izvaja posameznik in vplivajo na življenje skupnosti (lokalne, državne, regionalne in mednarodne) ter tako *zahtevajo nek javni prostor*, v katerem lahko posamezniki skupno delujejo.

Državljske in politične pravice

Državljske in politične pravice so v osnovi povezane s *svobodami in pravicami posameznikov*, za njihovo spoštovanje se *zavzema država*.

Pogosto jih obravnavamo kot »prvo generacijo« človekovih pravic. Vključujejo svobodo in varnost posameznika, pravico do poštenega sojenja, pravico do domnevne nedolžnosti, pravico do poroke in pravico do sodelovanja v javnem življenju. Mednje spadajo tudi prepoved mučenja ter preostalih oblik krutega in nečloveškega ravnanja, suženjstva in prisilnega dela.

Te pravice so potrjene na mednarodni ravni z Mednarodnim paktom za državljanske in politične pravice, ki ga je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov leta 1966.

Ekonomske in socialne pravice

Ekonomske in socialne pravice se v glavnem nanašajo na razmere, potrebne za *celovit človekov razvoj in zagotavljanje primernega življenjskega standarda*.

Pogosto jih uvrščamo med človekove pravice »druge generacij«, njihova uveljavitev pa je težje uresničljiva, ker je odvisna od razpoložljivih virov. Vključujejo pravico do dela, pravico do izobraževanja, pravico do prostega časa in pravico do primernega življenjskega standarda.

Te pravice so potrjene na mednarodni ravni z Mednarodnim paktom za ekonomske, socialne in kulturne pravice, ki ga je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov leta 1966.

Enakost

Pojem enakosti *označuje enake pravice za vsakogar ne glede na starost, biološki in psihološki spol, veroizpoved in etnično pripadnost*.

Preambula *Splošne deklaracije človekovih pravic* se začena tako: »Priznanje prirojenega človeškega dostojanstva vseh članov človeške družbe in njihovih enakih in neodtujljivih pravic je temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu.«

Pojem državljanstva je nerazdružljiv z vprašanjem enakosti. Obstoje neenakosti v družbah in med njimi je ovira dejavnemu državljanstvu. In ravno zato je ideja enakosti v samem središču

izobraževanja za demokratično državljanstvo. Le-to se mora spopasti z vprašanji enakosti in *pooblastiti posameznike, da se borijo proti vsakršnim oblikam diskriminacije.*

**Izobraževanje
za demokratično
državljanstvo**

Izobraževanje za demokratično državljanstvo izhaja iz tradicionalnih programov kot je npr. državljansko izobraževanje oziroma vzgoja. Je način izobraževanja, ki postavlja v ospredje *individualno izkušnjo* in raziskovanje dejavnosti za *spodbujanje napredka avtentičnih skupnosti*. Dotika se nekaterih vprašanj kot so na primer: posameznik in njegov odnos z drugimi, oblikovanje osebnostne in skupinske identitete, razmere skupnega življenja itd.

Eden glavnih ciljev izobraževanja za demokratično državljanstvo je *uveljavljati kulturo demokracije in človekovih pravic*, kulturo, ki posameznikom omogoča uresničitev skupnega načrta: oblikovati pripadnost skupnosti. S tem skuša okrepiti družbeno kohezivnost, medsebojno razumevanje in solidarnost.

Izobraževanje za demokratično državljanstvo je kot vzgojna pobuda, *namenjena vsem posameznikom*, ne glede na njihovo starost ali družbeno vlogo. Presega torej šolski prostor, ki je pogosto tudi njegov primarni prostor. Je proces vseživljenjskega učenja, ki želi doseči naslednje cilje:

- *participacijo,*
- *partnerstvo,*
- *družbeno kohezivnost,*
- *dostop,*
- *pravičnost,*
- *odgovornost in*
- *solidarnost.*

Izobraževanje za demokratično državljanstvo je torej skupek različnih vrst prakse in dejavnosti, katerih osnovni namen je *pomagati učencem, mladim in odraslim, da dejavno in odgovorno sodelujejo pri sprejemanju odločitev v njihovih skupnostih*. Sodelovanje je ključnega pomena za razvoj in okrepitev neke demokratične kulture, ki temelji na zavedanju o temeljnih skupnih vrednotah, kot so človekove pravice in svoboščine, enakost v različnosti in vladavina prava.

Osredotoča se na zagotavljanje vseživljenjskih možnosti za *priobitev, uporabo in razširjanje znanja, vrednot in spretnosti*, ki so povezane s širšo izbiro formalnih in neformalnih izobraževalnih ter učnih okolij.

Kulturne pravice V okviru izobraževanja za demokratično državljanstvo se pojem »kulturne pravice« nanaša predvsem na vprašanje »identitete«, vključujoč jezik in vsa od tod izhajajoča vprašanja, pripadnost skupinam, skupnosti, ljudstvu ter vprašanja povezana z dediščino.

V razpravah o temeljnih pravicah spada danes ideja »kulturnih pravic« med najbolj problematične. Četudi je multikulturalnost naših družb široko sprejeta, pa še vedno ni razrešeno vprašanje njene politične in sodne obravnave, tj. védenje o definiciji pravic, o njihovih naslovnih in o institucijah, ki skrbijo za njihovo spoštovanje.

Mesta državljanstva

Mesto državljanstva je izraz za *novo oziroma izpopolnjeno obliko demokratičnega življenja*. Ta mesta so lokalni projekti, pri katerih sodelujejo navadni državljani ter skušajo oživeti sodobno demokratično državljanstvo in njegova načela.

Mesto državljanstva lahko vključuje *številne istovrstne dejavnosti* v nekem lokalnem območju, na različnih regionalnih območjih ali celo na območju celotne države.

V teh mestih so ponavadi *različni akterji, ki pod nadzorom samih udeležencev preučujejo oblike sodelovanja, se borijo proti izključenosti in si prizadevajo za družbene spremembe*. Mesta državljanstva temeljijo na demokratičnih vrednotah in procesih, ki jih skušajo tudi uveljavljati in krepiti.

Raznolikost

Razumevanje raznolikosti presega idejo strpnosti in prehaja k *resničnemu spoštovanju in sprejemanju raznolikosti*. Je v središču idej pluralizma in multikulturalnosti in je zato temeljna prvina izobraževanja za demokratično državljanstvo.

Izobraževanje za demokratično državljanstvo mora biti pozorno na možnosti za preučevanje dojemanja in problematiziranja klišejev in predsodkov, pa tudi na *oznanjanje in prepoznavanje raznolikosti* v lokalni, državni, regionalni ali mednarodni skupnosti.

Procesi in praksa

Izobraževanje za demokratično državljanstvo je izobraževalni proces. Razviti želi »dobro prakso«, pri čemer se naslanja na določen sistem vrednot. Kot praksa uporablja raznovrstno metodologijo. Seznam spodaj omenjenih pojmov ni povsem izčrpen in je le uvod v bistvo izobraževalne pobude. V tem poglavju so predstavljeni pojmi:

- aktivno učenje
- dejavnost
- ovrednotenje
- izobraževanje učiteljev/vzgojiteljev
- kritična analiza
- medsebojno učenje
- raziskovanje
- razvoj kurikula
- refleksija
- usmerjenost k učencu
- vseživljenjsko učenje

Aktivno učenje

Aktivno učenje lahko opišemo kot proces »učenja ob praktičnem delu«. V tem učnem procesu je učenec dejaven akter učnega procesa in ne le pasiven prejemnik znanja. Učenje posameznika ali skupine je uspešnejše, če pri njem dejavno sodeluje.

Pri učnih metodah so potrebni različni načini in metodologije. Izbrane metode morajo učencu ponuditi *priložnosti za premislek, uresničevanje in ovrednotenje*. Aktivno učenje, ki vključuje vse tri razsežnosti, skuša zadostiti potrebam *celotne posameznikove osebnosti*.

Metode aktivnega učenja, povezane z izobraževanjem za demokratično državljanstvo, so naslednje: »možganska nevihta«, igra vlog, pogovor, razprava in projektno delo.

Dejavnost

V procesu učenja izobraževanja za demokratično državljanstvo zavzema dejavnost osrednje mesto pri *razvijanju aktivnega državljanstva*. Na tak način je učencem omogočeno, da prekoračijo

kognitivno razsežnost procesa učenja ter da *uporabljajo svoje spretnosti in razvijajo nove*.

Kljub temu dejavnost vsebuje kognitivno razsežnost. Ta je pogojena z mnenjem, ki ga ima akter o samem dogajanju. Ob ovrednotenju je pomen dejavnosti za posameznika še toliko večji. V okviru izobraževanja za demokratično državljanstvo je dejavnost le *del nekega celovitega procesa* in ne more biti obravnavana samostojno.

Dejavnosti se lahko odvijajo *na različnih ravneh*: v okviru učnega okolja, institucij, v lokalni skupnosti ter v okviru prizadevanj za globalne spremembe.

Ovrednotenje

Ovrednotenje je *proces, v katerem se dejavnost presoja v duhu odprtosti do sprememb*. Ovrednotenje ne pomeni ocenjevanja. Nanaša se ne samo na to, kar se je zgodilo, ampak tudi na tisto, *kar je mogoče izboljšati*. Je proces refleksije in dejavnosti.

Ovrednotenje je *proces in lahko vsebuje*: določitev ciljev, smotrov, izbor sodelujočih, zbiranje, analizo in dajanje podatkov.

Ovrednotenje ima osrednje mesto pri razvoju izobraževanja za demokratično državljanstvo kot izobraževalnega procesa. Vključuje pregled dogajanja na vseh ravneh; v razredu ali v okviru učenja za sprejemanje odločitev na najvišji ravni. In še več, podpirati ga mora zavezanost k oblikovanju »najboljših praks«.

Izobraževanje učiteljev ali vzgojiteljev

Izobraževanje učiteljev ali vzgojiteljev *označuje začetno in nadaljevalno profesionalno izobraževanje le-teh*.

Obravnavati ga je mogoče kot *odgovor na potrebo po skupini vzgojiteljev strokovnjakov*, ki bi bili prepričani o prednosti procesov in prakse izobraževanja za demokratično državljanstvo.

Izobraževanje za demokratično državljanstvo postavi pod vprašaj *tradicionalno vlogo »tistega, ki prenaša znanje« in jo preoblikuje v vlogo »tistega, ki spodbuja k učenju«*, kar pa posledično zahteva nove modele izobraževanja. Ti modeli morajo postati del široke izbire možnosti za dodatno izobraževanje, ki so ponujene vzgojiteljem znotraj njihove celotne profesionalne kariere.

Kritična analiza

V procesu kritične analize je treba učenca spodbujati in mu pomagati pri razvijanju in uporabi spretnosti kritičnega mišljenja.

Med slednje štejemo spretnosti raziskovanja, razlaganja, predstavitve in premisleka. Predpostavljajo izoblikovanje lastnega mnenja, njegovega izražanja in po možnosti njegovega ponovnega preverjanja. Kritična analiza presega preprosto razlago in *predpostavlja zahtevnejše preučevanje problemov.*

Kritična analiza je *sestavni del oblikovanja kritične družbene zavesti* in je v tem smislu temeljna prvina izobraževanja za demokratično državljanstvo. Predpostavlja nenehno analizo sodobne družbe in silnic, ki jo oblikujejo.

Metode, ki podpirajo kritično analizo so: analiza medijev, razprava, projektno delo itd.

Medsebojno učenje

Medsebojno učenje predpostavlja *učenje od drugih in z drugimi.* Nanaša se na socialno in interaktivno učenje, pri čemer je *skupinsko delo v ospredju.* Te dejavnosti ljudem omogočajo medsebojno učenje ob delu pri skupnih projektih. Učence lahko tudi spodbuja, da probleme rešujejo skupaj, da lažje razmišljajo in se izražajo. Mesto medsebojnega učenja v okviru izobraževanja za demokratično državljanstvo je tako nedvoumno kot *samo izobraževanje za demokratično državljanstvo: vzgoja državljanov za življenje z drugimi.*

Dejavnosti medsebojnega učenja zagotavljajo ravnotežje med individualnim in skupinskim učenjem. Taka oblika učenja pa še ne pomeni konca individualnega učenja, dopolnjujejo jo lahko uporaba računalnika in samostojni projekti. Dejavnosti medsebojnega učenja so lahko način vzpostavljanja mrež, kot na primer tesno medsebojno sodelovanje, *internetne povezave med šolami* itd.

Razvoj kurikula

Koncept razvoja kurikula je *uporaben v vseh izobraževalnih okvirih.* Lahko ga štejemo *kot proces,* ob katerem se vprašanja kot so: »Česa želimo naučiti učenca?« in »Kako pripomoči k učenju?«, *razrešujejo v konkretnih situacijah in v praksi, med vzgojitelji in učenci.*

Razvoj kurikula v razredu, v ustanovi za učenje odraslih ali pa v nacionalnem kurikularnem svetu, predpostavlja željo *ustvariti učne okvire,* ki bi ustrezali potrebam učencev.

V idealnem primeru zahteva izdelava programov ne glede na okvir *ponovno ovrednotenje in stalno spreminjanje* istočasno s pojavljanjem novih teorij o izobraževanju in poučevanju izobraževanja za demokratično državljanstvo.

Raziskovanje

Raziskovanje se nanaša na *učenje in odkrivanje*. To je proces, v katerem se preučujejo, analizirajo in medsebojno izmenjavajo vprašanja ali ideje. Obstajajo *številne oblike in načini* raziskovanja v izobraževanju nasploh ter posebej v izobraževanju za demokratično državljanstvo.

Raziskovanje v izobraževanju lahko pripomore k *boljšemu razumevanju učnih procesov*. Prispeva lahko *napotke in informacije o osnovnih pojmi in idejah* ter pomaga pri razvoju kurikula v vseh državah članicah. Omogoči lahko preučevanje aktualne prakse, odkriva tisto, kar deluje dobro in kar bi lahko še bolje delovalo in na ta način *spodbuja ovrednotenje*. *Demokratične prakse* lahko spodbuja s tem, da zagotavlja preiskovanje in dokumentacijo mnenj in idej učencev o življenju.

Refleksija

Refleksija je *proces, v katerem posameznik ali skupina dejavno analizira to, kar se je zgodilo*. Refleksijo štejemo za enakovredno idejam refleksivnega učenja in dejavnosti.

Izobraževanje za demokratično državljanstvo kot proces spodbuja k refleksivnemu učenju. *Refleksija da dejavnosti smisel in obratno*. Brez dejavnosti, ki bi vključevale refleksijo, lahko učenec izgubi priložnost razvijanja lastnega razumevanja.

Refleksivne dejavnosti lahko *vključujejo uporabo časopisov, ki so na voljo, revij, zapiskov in izmenjavo mnenj* o tem, kar se je dogajalo ali kar je bilo naučeno v majhnih skupinah.

Usmerjenost k učencu

Vzgojni pristop, usmerjen k učencu, *postavlja v ospredje učnega procesa trud, ki ga učenec vloži, da bi razumel*. V središču pozornosti sta posameznik in *njegova izkušnja*, ki je izhodišče učenja.

Program izobraževanja za demokratično državljanstvo se torej osredotoča na *celovitost učenca kot posameznika*, delavca in državljana vse življenje. Zato mora biti ob razvijanju kurikula izobraževanja za demokratično državljanstvo upoštevana posebnost vsakovrstnega učnega okvira.

Vseživljenjsko učenje

Vseživljenjsko učenje prepoznava, da je vsak posameznik v *kontinuiranem učnem procesu*. Ta koncept je za izobraževanje za demokratično državljanstvo pomemben zaradi tega, ker se ne da omejiti zgolj na šolske ustanove. Poučevanje demokratičnega državljanstva je potrebno v tem pogledu obravnavati kot globalen projekt, ki naj vsebuje širok izbor *formalnih in neformalnih vzgojnih okvirov*.

Vseživljenjsko učenje zahteva *holistični pristop k vzgoji in izobraževanju*. Izvaja se v različnih okoljih, še posebej na delovnem mestu ter v sklopu dejavnosti lokalne skupnosti. Predstavljeno mora biti vsem posameznikom in vsem družbenim skupinam: medijem, policiji, zdravstvenim strokovnjakom itd.

Za vzpostavitev učinkovitega programa vseživljenjskega učenja sta nujno potrebni *usklajenost in sodelovanje* pristojnih institucij in organizacij na vseh ravneh.

Rezultati

Rezultati, ki jih izobraževanje za demokratično državljanstvo želi doseči pri učencih, zadevajo razumevanje (spoznavni vidik), odnos (čustven vidik) in obnašanje (konkreten vidik). Izobraževanje za demokratično državljanstvo ima zastavljene tudi širše družbene cilje. V tem poglavju so predstavljeni pojmi:

- afektivni rezultati
- družbena kohezija
- kognitivni rezultati
- konkretni rezultati
- odgovornost
- participacija
- pozitiven mir
- solidarnost
- trajnostni razvoj

Afektivni rezultati Afektivni rezultati so vezani na to, da se posamezniki samooblikujejo in oblikujejo odnose z drugimi v skladu z določenimi vrednotami.

Vrednote nekega posameznika se lahko spreminjajo in razvijajo. Vplivajo na način, kako ta posameznik sprejema odločitve. Olajšujejo izbiro in pomagajo pri strukturiranju okolja. Zaradi njihove spremenljive narave je *razvijanje vrednot eden najpomembnejših učnih rezultatov* izobraževanja za demokratično državljanstvo.

V izobraževanju za demokratično državljanstvo se posebna pozornost posveča *vrednotam, ki utemeljujejo idejo demokracije in človekovih pravic*. Le-te vključujejo: spoznavanje in spoštovanje samega sebe in drugih, sposobnost poslušanja in reševanje sporov na miroljuben način.

Družbena kohezivnost

Družbena kohezivnost pomeni »sliko neke družbe«, ki se *tesno navezuje na spodbujanje pozitivnih človeških odnosov*. Predpostavlja čut za pripadnost, čut za blaginjo posameznika in skupnosti.

Vključuje prizadevanje za *kontinuirano izboljševanje kakovosti življenja članov skupnosti, pri čemer želi odpraviti ovire in vzroke za razdor med njimi*.

Izraz je pogosto uporabljen v dokumentih Sveta Evrope v *povezavi z idejo pozitivnega miru*. Družbena kohezivnost je v sami utemeljitvi izobraževanja za demokratično državljanstvo in je njegov zaželen rezultat oziroma cilj. V tem pogledu izobraževanje za demokratično državljanstvo *prispeva k družbeni kohezivnosti* tako, da spodbuja k spoštovanju človekovih pravic in nenasilju.

Kognitivni rezultati

Izraz *kognicija* je na splošno povezan z *znanjem in razumevanjem vsebine*. V okviru izobraževanja za demokratično državljanstvo se nanaša predvsem na tri ravni znanja: znanje o nečem, znanje o tem »kako« in znanje postopkovne vrste.

Pomembno je, da učenci *poznajo pravila življenja v skupnosti in tudi njihov izvor, razvoj in namen*. Pomembno je tudi, da razumejo vse ravni oblasti v družbi in delovanje javnih institucij, da se zavedajo človekovih pravic.

Toda znanje o demokratični družbi zahteva širše *razumevanje sveta*. Da bi to dosegli, se moramo zavedati nenehnih sprememb in razvoja sveta. Za dejavno udeležbo pri družbenem razvoju morajo učenci do določene mere poznati probleme *sodobnih razprav, kot npr.*: »Kakšen je pomen kulturnih pravic?« ali pa »Kako si razlagamo odgovornost?«

Druge oblike znanja izhajajo iz ideje »*spretnosti*« ali »*znanja postopkovne vrste*«. Nekaj primerov: Kaj sestavlja neko razpravo? Kateri so osnovni pogoji za demokratičen proces? Ta znanja so tesno povezana s področji praktične rabe in veččin.

Konkretni rezultati

Konkretni rezultati se nanašajo na *izboljšanje sposobnosti posameznikov za dajanje pobud in prevzemanje odgovornosti v družbi*. Te sposobnost posamezniku omogočajo, da *dejavno sodeluje in prispeva k skupnosti* in s tem vpliva na svoje uspešno delovanje in razreševanje problemov v njej.

V okviru izobraževanja za demokratično državljanstvo je splošno sprejeto, da so znanje, drža in vrednote pomembne šele v vsakdanjem osebnem in družbenem življenju in da se kažejo v konkretnih zmožnostih, kot so: zmožnost za skupno življenje in delo, sodelovanje in dajanje skupnih pobud, zmožnost za nenasilno urejanje sporov in sodelovanje pri javnih razpravah.

Odgovornost

Pojem »odgovornost« vsebuje *zmožnost odzivanja na druge in zavedanja o drugih ter odgovornost do samega sebe.*

Odgovornost lahko obravnavamo kot odgovor na *individualizacijo in fragmentiranje naše družbe.* Je neke vrste poziv k novim moralnim temeljem skupnega življenja. *Toda ne smemo je reducirati na idejo konformizma, še zlasti ne s pedagoškega stališča.*

Ideja *odgovornosti obstaja kontinuirano* in se na makrodružbeni ravni nanaša na javne oblasti, na mikrodružbeni pa na posameznika. Priznava obstoj številnih preostalih akterjev, ki obstajajo med tema dvema skrajnostima. Prav tako upošteva razliko med lokalnim in globalnim. Nemogoče je na primer dajati prednost odgovornosti na lokalni ravni in obenem zanemarjati odgovornost na globalni ravni in obratno.

Odgovornost je v nekem demokratičnem okolju povezana s prakso demokracije. Ta pa krepko presega preprosto dejanje, ko volilni glas odvržemo v škatlico. Odgovornost sestavljajo zavze-manje na vseh ravneh v demokratičnem procesu, še posebej raz-pravljanje, boj proti predsodkom, nasprotovanje oblikam neena-kosti in prizadevanje za družbeni razvoj.

Odgovornost kot demokratična praksa pomeni *zmožnost, da druge prepoznavamo ter voljo in potrebne sposobnosti, da dru-gre pripoznamo kot osebe, ki so jim dane pravice.* Vključuje tudi delovanje vsakega posameznika v prid razumevanju tega, da na-ša dejanja lahko prispevajo k oblikovanju razmer, ki dovoljujejo vsakomur, da uresniči svoj človeški potencial.

Participacija

Participacija pomeni *zavzemanje za to, da lahko ima vsak posa-meznik svoje mesto v družbi in prispeva k njenemu razvoju na katerikoli ravni.*

Participacija je osnovna prvina demokratične stabilnosti, ko omo-goča sodelovanje posameznikov pri javnem odločanju, kar pa je ena temeljnih pravic vsakogar.

Participacija je temeljna značilnost izobraževanja za demokra-tično državljanstvo. V življenju skupnosti je na vseh ravneh odvis-na od volje in zmožnosti za dialog enih z drugimi in ravno tako tudi med skupnostmi, med posamezniki in med ustanovami. Bolj kot s teorijo se participacije naučimo s konkretno udeležbo.

Izobraževanje za demokratično državljanstvo torej vključuje *po-nujanje priložnosti za participacijo in razvijanje spretnosti ter od-pravljanje ovir pri njenem udejanjanju.*

Pozitivni mir

Pozitivni mir označuje *razmere, v katerih si s skupno voljo prizadevamo za uveljavitev miru in odpravo ovir, ki mir preprečujejo*. Povezuje se s socialno pravičnostjo in torej presega dojemanje miru le kot odsotnost strahu, nasilja in vojne.

Vključuje *zavezanost k nenasilnemu reševanju sporov* in teži k spodbujanju te zmožnosti pri posameznikih ter skupinah, da bi se lahko konstruktivno spoprijemali z družbenimi problemi.

Za vzgojitelje v okviru izobraževanja za demokratično državljanstvo to pomeni spodbujanje demokratičnih procesov v razredu s poudarkom na vprašanih oblasti in njene zlorabe, razvijanje zmožnosti medsebojnega poslušanja, zmožnosti za konstruktiven dialog in za reševanje konfliktov.

Solidarnost

Solidarnost je v številnih pogledih povezana z *zmožnostjo posameznika, da izstopi iz svojega lastnega sveta, prepozna pravice drugih in jih je pripravljen tudi zagovarjati*.

Je hkrati tudi ključen cilj izobraževanja za demokratično državljanstvo, ob tem da si prizadeva posameznikom ponuditi znanje, spretnosti in vrednote, ki jim pomagajo polno živeti *razsežnosti skupnostnega življenja*.

Hkrati je solidarnost tudi tesno povezana s predhodno opisano idejo dejavnosti. Kljub vsemu pa je *solidarnost v isti meri stanje duha kot tudi način ravnanja*.

Trajnostni razvoj

Izobraževanje za trajnostni razvoj je *pomemben cilj izobraževanja za demokratično državljanstvo*. Prepoznava, da morajo procesi razvoja na lokalni in svetovni ravni najti *ravnotežje med socialno, okoljsko in gospodarsko rastjo*.

Izobraževanje za demokratično državljanstvo med posamezniki spodbuja zavezanost k načelu trajnostnega razvoja, in sicer na način, ki jim pomaga boljše *razumeti sam koncept razvoja* ter izoblikuje *vrednote in sposobnosti*, potrebne za delo z drugimi ter pri gradnji trajne prihodnosti.

Bibliografija

- Audigier, F. (2002). *Osnovni koncepti in temeljne kompetence izobraževanja za demokratično državljanstvo*. Ljubljana: IDC Sveta Evrope in i2.
- Belanger, P. (2001). *Education for Democratic Citizenship: Methods, Practices and Strategies*. Poročilo. Strasbourg: Svet Evrope. (ISBN 92 871 4509 1).
- Bîrzéa, C. (2000). *Project on Education for Democratic Citizenship: A Life-Long Learning Perspective*. DGIV/EDU/CIT (2000) 21. Strasbourg: Svet Evrope.
- Carey, L. & Forrester, K. (2000). *Sites of Citizenship: Empowerment, Participation and Partnerships*. DECS/EDU/CIT (99) 62. Strasbourg: Svet Evrope.
- Duerr, K., Spajič-Vrkač, V., in Ferreira Martins, I. (2000). *Strategies for Learning Democratic Citizenship*. DECS/EDU/CIT (2000) 16. Strasbourg: Svet Evrope.
- Forrester, K. (2000). *Project on »Education for Democratic Citizenship«, Final Conference Report*. DGIV/EDU/CIT (2000) 41. Strasbourg: Svet Evrope.
- McCarthy, S. (2000). *Youth Cultures, Lifestyles and Citizenship*. Strasbourg: Svet Evrope. (ISBN 92 871 3985 7).
- O' Shea, K. (2002). *Education for democratic Citizenship: Policies and Regulatory Frameworks*. Poročilo. Strasbourg: Svet Evrope. (ISBN 92 871 4949 6).
- Rus, C. (2001). *Education for Democratic Citizenship and Management of Diversity: Project and Policy Development in Southeast Europe*. DGIV/EDU/CIT (2001) 28. Strasbourg: Svet Evrope.
- Svet Evrope (2000), *Education for Democratic Citizenship, Teacher Training Courses 1992–1997*, DECS/CIT (98) 53. Strasbourg: Svet Evrope.
- Svet Evrope (2000). *Sites of Citizenship Brochure*. Strasbourg: Svet Evrope.
- Svet Evrope (2001). *Responsibility: From Principles To Practice*. Poročilo. Strasbourg: Svet Evrope. (ISBN 92 871 4511 3).
- Svet Evrope (2000). *Remembrance and Citizenship: From Places to Projects*. Poročilo s seminarja. Strasbourg: Svet Evrope. (ISBN 92 871 3981 4).
- Taylor, M. (2002). *Critical Approach to the Media in Civic Education*. Strasbourg: Svet Evrope. (ISBN 92 871 4546 6).

IZOBRAŽEVANJE ZA DEMOKRATIČNO
DRŽAVLJANSTVO

2001–2004

Priporočilo (2002)12
Odbora ministrov držav članic
o izobraževanju
za demokratično državljanstvo

*(Sprejeto 16. oktobra 2002 na 812. sestanku
Odbora ministrov v sestavi namestnikov ministrov)*

Skladno s pogoji iz člena 15.b Statuta Sveta Evrope Odbor ministrov –

- ker je cilj Sveta Evrope doseganje večje enotnosti med njegovimi članicami in ker je ta cilj mogoče doseči zlasti s skupnim delovanjem v kulturi,
- ob upoštevanju Evropske kulturne konvencije, podpisane 19. decembra 1954 v Parizu,
- ob sklicevanju na primat Konvencije za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter drugih instrumentov Sveta Evrope in Združenih narodov pri zagotavljanju možnosti posameznikov, da v demokratični družbi uveljavljajo svoje neodtujljive pravice,
- ob sklicevanju na drugo srečanje na vrhu voditeljev držav in vlad Sveta Evrope (Strasbourg, 10. in 11. oktobra 1997), ki so izrazili željo, da bi razvili izobraževanje za demokratično državljanstvo na podlagi pravic in odgovornosti državljanov in zlasti sodelovanje mladih v civilni družbi, ter sklenili uvesti akcijski načrt za izobraževanje za demokratično državljanstvo,
- ob sklicevanju na to, da je Odbor ministrov med uradnim praznovanjem 50. obletnice Sveta Evrope v Budimpešti (1999) sprejel Deklaracijo in program izobraževanja za demokratično državljanstvo na podlagi pravic in odgovornosti državljanov ob 50. obletnici Sveta Evrope,
- zaskrbljen zaradi naraščanja politične in državljanske brezbriznosti in pomanjkanja zaupanja v demokratične institucije ter zaradi vse večjega števila primerov korupcije, rasizma, ksenofobije, agresivnega nacionalizma, nestrpnosti do manjšin, diskriminacije in socialne izključenosti, kar vse so pomembne grožnje za varnost, stabilnost in rast demokratičnih družb,
- prizadevajoč si za varstvo pravic državljanov, njihovo ozaveščanje o odgovornostih in krepitev demokratične družbe,
- zavedajoč se odgovornosti sedanjih in prihodnjih generacij za ohranjanje in varovanje demokratičnih družb ter vloge izobraževanja pri pospeševanju aktivnega sodelovanja vseh posameznikov v političnem, državljanskem, družbenem in kulturnem življenju,
- glede na sklepe 20. zasedanja Stalne konference evropskih ministrov za izobraževanje (Krakov, 2000), na katerem so ministri podprli rezultate in zaključke projekta Izobraževanje za demokratično državljanstvo, ki so ga uvedli na svojem 19. zasedanju (Kristiansand, 1997),
- ob ugotovitvi, da so na svojem 20. zasedanju ministri izrazili željo po priporočilu Odbora ministrov na podlagi zaključkov tega projekta,
- ob upoštevanju rezultatov in zaključkov projekta, poročila končne konference v Strasbourgu septembra 2000 in na tem temelječega osnutka smernic za izobraževanje za demokratično državljanstvo,
- glede na osrednjo vlogo, ki so jo izobraževalne reforme v mnogih državah članicah že priznale izobraževanju za demokratično državljanstvo, ter na njegovo ključno mesto v mednarodnem sodelovanju za mir in stabilnost v raznih evropskih državah ali regijah –

1. potrjuje:

- da ima izobraževanje za demokratično državljanstvo temeljni pomen za osnovno nalogo Sveta Evrope, ki je krepitev svobodne, strpne in pravične družbe,
- ter da skupaj z drugimi dejavnostmi organizacije prispeva k obrambi vrednot in načel svobode, pluralizma, človekovih pravic in pravne države, ki so temelji demokracije;

2. izjavlja:

- da bi bilo na izobraževanje za demokratično državljanstvo treba gledati kot na izobraževanje, ki vključuje vse formalne in neformalne izobraževalne in učne dejavnosti, tudi tiste v družini, kar posameznikom omogoča, da vse življenje ravnajo kot dejavni in odgovorni državljani, ki spoštujejo pravice drugih,
- da je izobraževanje za demokratično državljanstvo dejavnik družbene kohezije, vzajemnega razumevanja, medkulturnega in medverskega dialoga ter solidarnosti, da prispeva h krepitvi načela enakopravnosti žensk in moških ter da spodbuja vpeljavo skladnih in miroljubnih odnosov v okviru posameznih narodov in med narodi kot tudi obrambo in razvoj demokratične družbe in kulture,
- da bi moralo biti izobraževanje za demokratično državljanstvo v najširšem pomenu besede v središču reform in izvajanja izobraževalne politike,
- da je izobraževanje za demokratično državljanstvo dejavnik inovativnosti pri organizaciji in vodenju izobraževalnih sistemov kot celote ter izobraževalnih programov in učnih metod;

3. priporoča, naj vlade držav članic ob upoštevanju svoje ustavne ureditve ter razmer in izobraževalnih sistemov na državni ali lokalni ravni:

- opredelijo izobraževanje za demokratično državljanstvo kot prednostni cilj razvoja izobraževalne politike in reform,
- spodbujajo in podpirajo pobude, ki pospešujejo izobraževanje za demokratično državljanstvo v državah članicah in med njimi,
- bodo aktivno vključene v pripravo in izvedbo Evropskega leta državljanstva preko izobraževanja kot pomembnega sredstva za razvoj, ohranitev in krepitev demokratične kulture v vseevropskem merilu,
- pri sedanjih in prihodnjih izobraževalnih reformah upoštevajo načela, opredeljena v prilogi k temu dokumentu,
- skladno z ustreznimi nacionalnimi postopki na to priporočilo in na njem temelječe dokumente opozorijo javna in zasebna telesa v svojih državah;

4. poziva generalnega sekretarja Sveta Evrope, naj s tem priporočilom seznaniti tiste države, ki so podpisnice Evropske kulturne konvencije, niso pa članice Sveta Evrope.

Priloga k Priporočilu Rec(2002)12

1. Splošne smernice za politiko in reforme v zvezi z izobraževanjem za demokratično državljanstvo

Načrtovanje in izvajanje politike za demokratično državljanstvo bi bilo treba zasnovati skozi gledišče vseživljenjskega izobraževanja, kar pomeni, da je treba upoštevati:

- vse elemente in ravni izobraževalnega sistema, torej osnovnošolsko izobraževanje, splošno in poklicno srednješolsko izobraževanje, (univerzitetno in neuniverzitetno) visokošolsko izobraževanje ter izobraževanje odraslih,
- vse instrumente, zavode in organizacije za neformalno izobraževanje,
- vse možnosti za neformalno sodelovanje družbenih institucij, zlasti družine, ter organizacij, struktur in forumov civilne družbe, ki lahko med svoje cilje vključijo usposabljanje in izobraževanje (tudi če to ni njihov glavni namen), pri izobraževanju za demokratično državljanstvo.

Da bi izobraževanje za demokratično državljanstvo lahko pomagalo krepiti družbeno kohezijo in razvoj demokratične kulture, bi bilo dobro:

- v načrtovanje, izvajanje in spremljanje politik izobraževanja za demokratično državljanstvo vključiti vse javne in zasebne, uradne in nevladne, profesionalne in prostovoljne akterje. Takšno partnerstvo bi na primer imelo obliko svetovalnih ali posvetovalnih teles, ki bi pomagala upravnim organom, odgovornim za izvajanje teh politik;
- že v fazi načrtovanja politike zagotoviti, da bodo za ocenjevanje rezultatov, uspehov in težav v zvezi z izobraževalnimi politikami na voljo raziskovalne in evalvacijske kapacitete;
- z zbiranjem ustreznih virov, oblikovanjem sinergij in partnerstev med vključenimi akterji ter racionalizacijo tehničnih kapacitet zagotoviti, da bodo na voljo postavljenim ciljem prilagojena sredstva za delovanje.

Po določbah tega priporočila je izobraževanje za demokratično državljanstvo dejavnik, ki preko meja držav članic spodbuja odnose zaupanja in stabilnosti v Evropi. Evropska dimenzija bi morala biti ves čas sestavni del in vir navdiha pri oblikovanju ustreznih politik.

Zato se priporoča:

- da se prispevek vsake države k evropski in mednarodni razpravi o izobraževanju za demokratično državljanstvo okrepi z uvajanjem in utrditvijo evropskih omrežij

strokovnjakov iz prakse, raziskovalcev, forumov za eksperimentiranje in razvoj izobraževanja za demokratično državljanstvo (»mesta državljanstva«), izobraževalnih virov in dokumentacijskih centrov ter raziskovalnih institutov in institutov za evalvacijo;

- da v posameznih državah izvedejo ukrepe, ki bodo prispevali k prihodnjemu delu Sveta Evrope na tem področju, zlasti za izvajanje evropskih projektov ali ciljnih dejavnosti.

2. Izobraževalni cilji in vsebine izobraževanja za demokratično državljanstvo

Po definiciji v tem priporočilu izobraževanje za demokratično državljanstvo obsega posamezne discipline in različna ali medpredmetna področja učenja ter institucije v državah članicah glede na njihov tradicionalni pristop k temu področju.

Vključuje lahko na primer državljansko ali politično izobraževanje ali izobraževanje o človekovih pravicah, ki vsa prispevajo k izobraževanju za demokratično državljanstvo, ne da bi ga v celoti zajela.

Za uresničevanje splošnih ciljev izobraževanja za demokratično državljanstvo je treba:

- spodbujati multidisciplinarne pristope in dejavnosti, ki državljansko in politično vzgojo kombinirajo s poučevanjem zgodovine, filozofije, verstev, jezikov, družboslovja in vseh disciplin, ki vplivajo na etična, politična, družbena, kulturna ali filozofska gledišča glede na njihovo dejansko vsebino ali opcije ali posledice za demokratično družbo;
- kombinirati pridobivanje znanja, odnosov in spretnosti ter dajati prednost tistim, ki odražajo temeljne vrednote, ki jim je Svet Evrope še posebej zavezan, zlasti človekove pravice in pravno državo;
- posvečati posebno pozornost usvajanju odnosov, potrebnih za življenje v večkulturnih družbah, ki spoštujejo razlike in niso ravnodušne do okolja, ki doživlja hitre in pogosto nepredvidljive spremembe.

Zato bi bilo primerno, da se uporabijo izobraževalni pristopi in učne metode, usmerjene k učenju za skupno življenje v demokratični družbi ter k boju proti agresivnemu nacionalizmu, rasizmu in nestrpnosti ter preprečevanju nasilja in ekstremističnega mišljenja in obnašanja. K doseganju teh ciljev bi prispevalo usvajanje ključnih kompetenc oziroma sposobnost za:

- nenasilno reševanje sporov,
- argumentirano obrambo svojih stališč,
- poslušanje, razumevanje in razlago argumentov drugih ljudi,

- prepoznavanje in sprejemanje razlik,
- odločanje o izbirah, upoštevanje alternativ in njihovo etnično analizo,
- prevzemanje skupnih odgovornosti,
- oblikovanje konstruktivnih in neagresivnih odnosov s soljudmi,
- oblikovanje kritičnega pristopa k informacijam, miselnim vzorcem ter filozofskim, religioznim, družbenim, političnim in kulturnim konceptom ob hkratni zavezanosti temeljnim vrednotam in načelom Sveta Evrope.

3. Metode izobraževanja za demokratično državljanstvo

Prej opisanega znanja, odnosov, vrednosti in ključnih kompetenc si ne moremo v resnici in učinkovito pridobiti brez raznolikih izobraževalnih metod in pristopov v demokratičnem okolju.

To pridobivanje bi bilo treba spodbujati:

- z aktivnim sodelovanjem učencev, dijakov in študentov, izobraževalcev in staršev pri demokratičnem upravljanju mest za učenje, zlasti izobraževalnih institucij;
- s krepitvijo demokratičnega etosa v izobraževalnih metodah in odnosih, oblikovanih v učnem kontekstu;
- s spodbujanjem v učence usmerjenih metod, vključno s projektnim učenjem na podlagi sprejemanja skupnega, vzajemnega cilja in njegovega kolektivnega doseganja, ne glede na to ali te projekte opredeli razred, šola, lokalna, regionalna, evropska ali mednarodna skupnost ali različne organizacije civilne družbe, vključene v izobraževanje za demokratično državljanstvo (nevladne organizacije, podjetja, strokovne organizacije);
- s spodbujanjem raziskovanja, osebnega študija in pobud;
- s privzemanjem izobraževalnega pristopa, ki tesno povezuje teorijo in prakso;
- z vključevanjem učencev v posamično in skupinsko ocenjevanje njihovega usposabljanja, zlasti v okviru prej omenjenih projektnih metod;
- z spodbujanjem izmenjav, srečanj in partnerstev med učenci, dijaki, študenti in učitelji z različnih šol zaradi krepitve vzajemnega razumevanja med posamezniki;
- s spodbujanjem in krepitvijo izobraževanja ter pristopov in metod ozaveščanja celotne družbe in zlasti učencev, dijakov in študentov, ki ustvarjajo ozračje strpnosti in spoštovanje kulturne in verske raznolikosti;
- z zbliževanjem formalnega in neformalnega izobraževanja in učenja;
- z uvajanjem državljskih partnerstev med šolo in družino, skupnostjo, delovnimi mesti in sredstvi javnega obveščanja.

4. Začetno izobraževanje in stalno strokovno spopolnjevanje učiteljev in mentorjev

Za vsako izobraževalno pobudo je potrebna začetna in stalna priprava učiteljev in mentorjev. Predpogoj za doseganje posebnih ciljev izobraževanja za demokratično državljanstvo je odločno vključevanje akterjev (učiteljev, mentorjev, svetovalcev, posreduvalcev itd.) z nujno potrebno široko paleto vlog in funkcij, odvisno od tega ali dejavnosti potekajo v formalnih ali neformalnih sistemih ali v okviru priložnostnega izobraževanja.

Ob upoštevanju posebnosti teh različnih vlog in funkcij bi morali zagotoviti vire in metode, ki vsem izobraževalnim akterjem omogočajo, da si pridobijo:

- razumevanje političnih, pravnih, družbenih in kulturnih razsežnosti državljanstva,
- prej omenjene ključne kompetence,
- sposobnost za delo v interdisciplinarnem okolju in v izobraževalnih teamih,
- poznavanje projektne in interkulture metode ter evalvacijskih metod, povezanih z izobraževanjem za demokratično državljanstvo,
- sposobnost za razvijanje potrebnih odnosov z družbenim okoljem izobraževalne institucije,
- zavest o potrebnosti stalnega strokovnega spopolnjevanja.

Da zagotovimo usvajanje teh kompetenc in spretnosti, bi bilo primerno:

- v okviru oblikovanja ali reforme sistemov začetnega izobraževanja in stalnega strokovnega spopolnjevanja učiteljev uvesti posebne izobraževalne programe, povezane z izobraževanjem za demokratično državljanstvo,
- vključiti ozaveščanje o načelih, ciljih in metodah izobraževanja za demokratično državljanstvo, opisanega v tem priporočilu, v programe začetnega izobraževanja in stalnega strokovnega spopolnjevanja učiteljev vseh disciplin in predmetov,
- zagotoviti potrebna pomožna učna gradiva, zlasti v uradnih institucijah za izobraževanje učiteljev;
- spodbujati razvoj centrov z metodološkimi in izobraževalnimi gradivi ter svetovalnih centrov, ki bodo odprti vsem akterjem, vključenim v izobraževanje za demokratično državljanstvo;
- poskrbeti za priznavanje vloge in statusa akterjev, ki delujejo v neformalnih okoljih.

5. Vloga sredstev javnega obveščanja in novih informacijskih tehnologij

Sredstva javnega obveščanja in nove informacijske tehnologije so življenjsko pomembni za sodobno družbo. Obenem so močni izobraževalni instrumenti, katerih možnosti še niso v celoti raziskane niti izrabljene.

V zvezi z izobraževanjem za demokratično državljanstvo bi bilo primerno:

- razvijati medijsko izobraževanje in izobraževanje prek novih informacijskih tehnologij,
- ravnati se po priporočilih iz Deklaracije o evropski politiki v zvezi z novimi informacijskimi tehnologijami, ki jo je sprejel Odbor ministrov na svojem 104. zasedanju (Budimpešta, maj 1999), zlasti v zvezi z zagotavljanjem dostopa do in obvladovanja teh tehnologij ter varstva pravic in svoboščin,
- spodbujati izobraževalne eksperimente in inovacije, ki jih omogočajo nove informacijske tehnologije, zlasti na področjih v zvezi z izobraževanjem za demokratično državljanstvo,
- spodbujati sredstva javnega obveščanja, naj prispevajo k pospeševanju izobraževanja za demokratično državljanstvo.

Informacije, dokumente in publikacije
v slovenskem jeziku ter v angleškem in francoskem jeziku,
ki sta uradna jezika Sveta Evrope, lahko dobite
na naslovu:

S L O V E N I J A
INFORMACIJSKO DOKUMENTACIJSKI CENTER SVETA EVROPE
NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA V LJUBLJANI

Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope

Rimska 16, 1000 Ljubljana, SLOVENIJA

tel.štev.: +386 1 421 43 00

faks: +386 1 421 43 05

naslov elektronske pošte: idc.slovenija@idcse.nuk.si

spletna stran IDC SE <http://www.idcse.nuk.si>

spletna stran Sveta Evrope
Izobraževanje za demokratično državljanstvo
<http://www.coe.int/edc>

